

MATURITNÁ OTÁZKA Č. 7

- a) osvietená filozofia
- b) zákonosť, PZ, zbor nápravy I,II,III, poľahčujúce okolnosti
- c) dopyt, krivka ponuky, elasticita dopytu

a) osvietená filozofia

Osvietená filozofia je ovplyvnená prechodom z feudalizmu na buržoáziu. Úlohu zohralo aj meštianstvo, ich ekonomické a politické záujmy a chápanie sveta. Osvietenstvo ignoruje feudalizmus, prejavuje sa liberálnejšie chápanie človeka ako občana s právom prejaviť svoju prirodzenosť - vznikla potreba zmeniť usporiadanie spoločnosti, kde bude presadzovaná podstata človeka a ľudských práv.

- nadväzovala aj na racionalizmus aj na empirizmus, často krát spájala tieto dva smery novovekej filozofie.

- racionalizmus - sila ľudského rozumu- vytlačil výklady postavené na zjavení a šírené cirkvou

- empirizmus- dôraz na zmyslovú skúsenosť, odmietal pojmy, uznával agnosticizmus

Ani R ani E nevystupoval v čistej podobe- pôsobili cez dovtedajšie myšlienkové výdobytky (kritika scholastiky, prirodzeného práva, morálky, náboženstva...). Človek si uvedomil, že dosiahnutý stupeň poznania umožňuje, aby sa stal svojprávnym, t.j. aby začal pretvárať svet do ľudskejšej podoby.

Osvietenstvo- naprávalo spoločenské pomery a premeny sveta vôbec na **využití moci poznania a rozumu**, ktorý usmerňuje k pokroku ľudstva a k seba zdokonaľovaniu človeka. To si vyžadovalo:

- Rozvoj vedy, skúmanie nových vedeckých oblastí, využívanie vedy v praxi. **Vzor vedy: mechanistická fyzika**, využívalo sa aplikovanie fyzikálnych postupov na iné oblasti poznania prírody, ba aj spoločnosti. Z fyziky vychádzali svetonázorové predstavy- útok proti všetkým iným (špekulatívnym, náboženským) výkladom sveta.

- Šírenie nových poznatkov, etických princípov, zásad ľudského spolužitia, spoločenských ideálov. Išlo o osvetu, kt. propagovala nové vedecké poznatky a filozofické koncepcie, proces výchovy, praktické uplatnenie morálky v každodennom živote, sociálno-politické a kultúrne poznatky. Všeobecný vzostup závisí od poznania- osvietenstvo sa stalo priam ukázkou **racionalistického redukcionizmu**.

Anglické osvietenstvo

-mnohé osvietené myšlienky možno nájsť u **Spinozu, Locka, Humea**.

Na Locka nadviazal **John Taland**. Uznával večnosť a neskrutiteľnosť hmoty, pohyb pokladal za vlastnosť obsiahnutú vo vnútri vedomia (skutočne neexistovala), rešpektoval ideu Boha ako najvyššieho rozumu.

David Hartley sa pokúšal vysvetliť psychické javy a procesy (prvé náznaky budovania psychológie).

Anthony os Shaftesbury- súhlasí s empirikmi, čo sa týka odmietnutia apriórneho a náboženského základu mravnosti, no za základ mravnosti nepokladá úžitok, ale mravný cit. Náboženstvo vzniká uvedomením si mravného citu (vo vzťahu k morálke je sekundárne, ale napriek tomu nevyhnutné).

Francúzske osvietenstvo

Osvietenstvo nevzniklo vo Francúzsku, ale bolo tu najviac rozvinuté a malo najväčšie dôsledky. Predpoklady na rozvoj vytváralo **hnutie libertínov** (voľnomyšlienkárov)- ironizovali a spochybňovali náboženstvo a metafyziku. Zakladateľ francúzskeho osvietenstva- **Pierre Bayle**.

CHARLES LOUIS MONTESQUIEU (1689 – 1755)

-francúzsky osvietený filozof, historik, spisovateľ, narodený v Bordeaux v šľachtickej rodine, mysliteľ a politik. Veľa cestoval, bol aj v BA na zasadnutí Uhorského snemu, najviac na neho zapôsobil Anglicko, obdivoval **parlamentarizmus**. Nepáčilo sa mu, že uhorská šľachta neplatila dane. Bol aj v TT, v Trnavskej univerzite, NT, Banská Štiavnica, BB. Študoval históriu, právo, anatómiu, botaniku a fyziku.

Dielo:

Perzské listy- poukazuje na kultúru krajín, kt. navštívil, poukazuje na to, že každá kultúra je svojská a treba ju posudzovať z hľadiska jej vlastnej kultúry= vyzdvihuje **kultúrny relativizmus**, t.j. každú kultúru treba posudzovať podľa kultúry toho- ktorého štátu. Je potrebný tolerantný prístup ku kultúram, náboženstvu a politike.

Ostro kritizoval francúzsky absolutizmus, najmä vládu Ľudovíta XIV., porovnáva ho s tureckým despotom a iránskym sultánom. Toto dielo malo veľký úspech medzi rôznymi vrstvami. Obsahovalo vtip, humor, erotické zábery, romantické zápletky, didaktické poučenia.

Duch zákonov- 31 kníh, písal to 20 rokov, dokončil to ako 60- ročný, takmer slepý. Potom o dva roky na to napísal s veľkými problémami **Obrana ducha zákonov**.

Prvých 10 kníh- klasifikácia, členenie a formy vlády. V ďalších knihách písal výklad o prirodzených právach, o spoločenských a politických inštitúciách, porovnáva ich s inštitúciami Anglicka a starovekého Ríma. Prichádza k presvedčeniu, že ľudská spoločnosť je výsledkom pôsobenia objektívnych zákonov, kt. formovali históriu aj ducha každého národa. Tvrdí, že podnebie, poloha, rozloha, celé geografické podmienky, stupeň slobody, náboženstvo, mravy krajiny- to všetko určujú občianske a politické zákony, čiže to vytvára akéhosi

ducha každého národa- nazýva ich **geografické činitele**, nedáva ich do žiadnej hierarchie, aj keď zdôrazňuje, že tieto činitele veľmi ovplyvnili povahu a charakter ľudí. Nazýva to aj tzv. **geografický determinizmus**.

Severské národy: neúrodná pôda vedie k ostrážitosti, tvrdosti a rozpínavosti národa. Tieto štáty sú pracovité, pedantné, disciplinované, a preto pre ne nie je vhodná republika, uprednostňuje pre nich monarchiu.

Južné národy: citové, bojzlivé, lenivé, lepšia je tvrdá ruka, despotizmus. Úrodná pôda ľudí zamestnáva, nestarajú sa o politiku= vznik otroctva.

Montesquieu ignoruje teóriu spoločenskej zmluvy pre vznik štátu, ale je to výsledok akýchsi objektívnych zákonitostí vývoja spoločnosti. Rozoberá 3 druhy vlád:

1. republiku- najvyššia moc patrí ľudu (demokracia) alebo časti ľudu (aristokracia)

2. monarchia- vláda jedinca podľa vopred vyhlásených pravidiel

3. despotizmus- vláda jedinca bez zákonov, pravidiel- svojvôľa, vládne tu strach a nezákonnosť.

John Locke vypracoval koncepciu del'by moci

1. zákonodarná

2. výkonná

3. súdna

- tieto zložky moci chápe ako samostatné oddelené od seba a presne vymedzené.

Montesquieu uprednostňuje výkonnú moc, lebo ju má v rukách panovník, kt. má právo vetovať zákony vydané parlamentom alebo zrušiť jeho činnosť- vedie to k despotizmu.

Rozdelenie moci chápe ako proces vzájomného vyvažovania zákonodarnej, výkonnej a súdnej moci- je to akýsi princíp **bŕzd a protiváh**. Za ideálnu formu vlády považuje **umiernenú konštitučnú moarchiu**.

Približne v polovici 18. storočia sa objavuje veľmi početná, sociálne i názorovo diferencovaná generácia filozofov, vedcov, umelcov i verejných činiteľov, ktorých diela znamenajú **vyvrcholenie francúzskeho osvietenstva**. Absolútna väčšina z nich zastávala **deistické** názory a spolupracovala na slávnom kolektívnom diele – *Encyklopédii* čiže *racionálnom slovníku vied, umení a remesiel*. Iniciátorom a hlavným redaktorom tohto diela, a tým aj **hlavou encyklopédie**, sa stal syn obyčajného mešťana – nožiarskeho majstra DENIS DIDEROT.

DENIS DIDEROT (1713 – 1784)

Ako filozof sa radí k francúzskym **mechanickým materialistom** (1751 v Francúzsku), ktorí každý druh pohybu redukovali na mechanický. V tom čase vyšla **Encyklopédia remesiel, vied a umení**- bola určená pre tretí stav, písaná bola ľahkým štýlom aby jej všetci rozumeli, bol to akýsi náučný, racionálny, vedecký slovník.

-hlavní autori: **Denis Diderott** (písal ju vyše 20 rokov)

D'Alambert

-ďalší: **Holbach, Helvetius, La Matrie**

Diderot za základ všetkého považuje **hmotu** (atómy, molekuly)- určil 6 vlastností atómov. Bránil sa však jednoduchej redukcii rozmanitej skutočnosti na jej materiálny základ. Zdôrazňoval postupný prechod od nižších foriem hmoty (anorganických) k vyšším (organickým) a od nich k mysleniu, ktoré má svoje špecifické črty – geneticky je síce späté s nižšími úrovňami existencie hmoty, ale nemožno ho na ne redukovať. Pri zdôrazňovaní svojich názorov využíval najnovšie poznatky rodiacej sa biológie, fyziológie vnímania, medicíny a ďalších vied. Vytvoril jeden z variantov vtedy rozšírenej koncepcie „oduševnenej hmoty“, ktorá bola novou, vedecky fundovanejšou podobou antického hyloizmu. Spojitosť hmoty s pohybom považoval za samozrejmu. Rovnako samozrejmu mu bola aj mnohotvárnosť pohybu, jeho neredukovateľnosť na výlučne mechanický pohyb, a teda aj prirodzenosť prechodu „hmoty nemysliacej“ k „hmote mysliacej“. Hmota je všetko to čo pôsobí na naše zmysly.

Zaujíma sa aj osudovosťou, fatalizmom v živote človeka, motívmi konania človeka. Možnosť aplikovať jednoznačný determinizmus na ľudské konanie sproblematizoval v románe **Jakub – fatalista**. Hranice mechanistického chápania človeka, jeho osudov a činov najvýraznejšie prekročil vo filozofickej próze **Rameauov synovec**, v ktorej vtípne relativizoval vtedajší hodnotový systém a jednoznačne racionalistický výklad motívov konania jednotlivca. V iných prácach demonštroval dôsledky relativistického (antidogmatického) prístupu na oblasť morálky a náboženstva. Východiskom i výsledkom jeho úvah bolo presvedčenie, že na nastolenie rozvoj očajstnej ľudskosti je nevyhnutná veda, osveta, tolerancia a demokratizácia spoločenského zriadenia.

JEAN JACQUES ROUSSEAU (1718 – 1771)

-vymyká sa z racionalistickej orientácie osvietenstva a to preto, lebo z hlavnej tézy osvietenstva vyvodzuje opačné závery. (Hlavná téza osvietenstva- pokrok ľudstva a civilizácie priamo závisí od úrovne rozširovanie poznatkov a úrovne vzdelania ľudí.

Podľa Rousseaua čím väčší je pokrok civilizácie, tým viac sú ľudia horší, nemorálnejší a nešťastnejší. Pokrok vzdialuje ľudí od ich prirodzenosti, morálky. Rozoberá to v diele **Rozprava o vedách a umeniach**, kt. napísal ako svoje prvé dielo na podnet francúzskeho časopisu **Mercure**, v kt. bol vyhlásený konkurz na tému: „Prispel pokrok vied a umení k zjemeniu mravov?“ Súťaž vyhral a zožal veľký úspech. Odpovedá, že pokrok

vied ľudí odvádza od ich prirodzeného stavu, pričom prirodzený stav je akási fikcia, predstava ušľachtilého divoča o šťastnom živote, neskazenom vymoženosťami civilizácie.

Rousseau tvrdí, že človek je dobrý v prirodzenom stave, kedy sa riadi prirodzenými sklonsmi, citmi, svojou povahou, ale ako náhle prišiel majetok, bohatstvo a vymoženosti civilizácie nastupuje egoizmus, falos, bezprávie, človek sa stáva nemorálnym, vedie to k degenerácii človeka a k úpadku mravov.

Podstatu človeka nemôžeme pochopiť rozumom, ale srdcom. Všetko, čo nie je prirodzené deformuje človeka, zbavuje ho pôvodnej čistoty a slobody. Rousseau v tomto diele žiada obnovu celej spoločnosti a návrat k prírode. Vyzdvihol **cit a prirodzenosť**. Uvedomuje si, že návrat do prírody nie je možný, ale možno ho realizovať vo výchove dieťaťa, a preto žiada rešpektovanie:

a) individualitu dieťaťa

b) prirodzené sklony

c) pestovať lásku k cnosti, dobru, riadiť sa citom

= to rozoberá v diele **Emil (O výchove)**

Kultúra a civilizácia nevedú k pokroku, ale brzdia prirodzený rozvoj človeka.

Jean Jacques Rousseau v diele **Rozprava o pôvode a nerovnosti medzi ľuďmi** hovorí, čo je príčinou vzniku štátu, opisuje zánik idylického stavu ľudstva. Tento stav narušil vznik súkromného vlastníctva a vznik štátu. Nerovnosť medzi ľuďmi začína vtedy, keď si prvý človek ohradil kus zeme a vyhlásil, že je to jeho a našiel okolo seba dosť hlupákov, ktorí mu to uverili. Štát je výrazom nového vývinového stavu- nerovnosti medzi ľuďmi.

V diele **Spoločenská zmluva** Rousseau hovorí, čo je úlohou štátu, že štát má zabezpečiť ľuďom šťastie, slobodu, ľudské práva. Ak to nedodrží, ľud má právo vypovedať túto zmluvu a uzatvoriť novú. Rozhodujúca je slobodná vôľa- **la volonté generale**. Nie je to individuálna vôľa občana, nie je to súčet vôlí občanov, ale akýmsi zovšeobecnením ich vôlí. Rousseau doslova hovorí o práve na revolúciu. Toto dielo sa stalo bibliou budúcej revolúcie a jej predstaviteľov (jakobínov). Všeobecná vôľa sa však ukázala ako najslabšie miesto v Rousseauovom demokratizačnom projekte; v rozpore s jeho zámerom sa stala teoretickým argumentom na násilie prerastajúce v teror.

FRANCOIS- MARIE AROUT VOLTAIRE (1694- 1779)

-najviac ovplyvnil francúzske osvietenstvo svojím dielom a činnosťou.

Francúz, básnik- písal **pamflety** (kritika spoločnosti), prozaik.

Podľa neho: „*Treba žiť, tak, aby sme vo chvíli smrti mohli povedať, že tak sme chceli žiť.*“

FILOZOFIA:

Ontológia- za základ sveta považuje **rozum**, stotožňuje ho s Bohom, chápe ho deisticky; hovorí, že Boh je akýsi **prvý stavitel'** sveta, ďalej nezasahuje, nepripisuje mu žiadne nadprirodzené vlastnosti (transcendentálne).

Gnozeológia- uprednostňuje rozum, zmyslovým poznaním sa nedostaneme do podstaty veci, práve rozumom môžeme spoznať poriadok vo svete a zákonitosti fungovania celého sveta.

Osvietenstvo je podľa neho „*doba, kedy vnesieme aspoň slabé svetlo do tejto noci omylu.*“ Bojuje za slobodu človeka a ľudského myslenia, za toleranciu, mier, šťastie, za odstránenie nespravodlivosti a útlaku.

Za svoje myšlienky strávil 11 mesiacov v Bastile, prijal tu meno Voltaire, po prepustení odchádza na 3 roky do exilu do Anglicka a píše dielo **Anglické listy (Filozofické listy)**. Porovnával Anglicko s Francúzskom- Anglicko je vďaka empirizmu vyspelejšie, zamýšľa sa, prečo je Francúzsko zaostalejšie a dáva odporúčania, na čo sa treba zamerať:

1. veda- orientovať sa na Lockovu empirickú filozofiu

2. Newtonova fyzika

3. v otázke Boha zastávať stanovisko deizmu

4. presadzovať toleranciu, kt. je základom spolužitia občanov. (Odhalil 4 justičné omyly, bojoval za ich rehabilitáciu, pričínal sa o zmiernenie trestov, zrušenie mučenia a krutého vyšetřovania, poukazoval na prezumpciu nevinu.)

5. parlamentarizmus- najlepšia forma vlády

Dielo: **Filozofický slovník-** hovorí, čo je filozofia, tvrdí, že by mala byť viac praktická, nie súhrn dogiem, poučiek a teórií, ale má slúžiť ako určitá zbraň vyjadrovania sa na boj proti všetkému nepokrokovému, predsudkom alebo zastaraným formám myslenia; filozofia má byť orientovaná proti scholastike a stredovekému mysleniu.

„*Mojím poslaním je hovoriť pravdu a mojimi zbraňami sú pero a polemika.*“

„*Úlohou filozofa nie je ľutovať nešťastných, ale byť im užitočný. Svet potrebuje spravodlivosť.*“

Román **Candidé-** reakcia na Leibnizovu Teodiceau- podľa neho tento svet nie je najlepší kvôli prevahe zla, a preto úlohou človeka je neustále zdokonaľovať svet, zmierňovať utrpenie vo svete a realizovať ešte stále nedokonalú spravodlivosť.

Morálka- neexistuje vrodenný morálny princíp ani idey, všetko získavame skúsenosťou. Morálka by sa dala vyjadriť: „*Správať sa k druhým tak, akoby sme chceli, aby sa oni správali k nám.*“

b) zákonnosť, PZ, zbor nápravy I,II,III, poľahčujúce okolnosti

Zákon je všeobecne záväzný a platný predpis vydaný orgánom štátnej moci.

Zákonnosť je dodržiavanie všetkých zákonov v štáte tými, ktorých sa to týka → v štáte vládne zákon a štátnu moc ohraničuje a limituje právo (autorom právneho štátu je **T. PAINE**).

Znaky zákonnosti:

- 1.) vláda práva nad štátom
- 2.) moc sama seba obmedzuje – predstavitelia štátnej moci konajú len to, čo im zákon dovoľuje
- 3.) občan môže robiť všetko, čo zákony nezakazujú, je závislý od zákona, nie od toho, kto je pri moci
- 4.) občan má právnu istotu a právo na prezumpciu neviny, má právo na riadny súdny proces a súkromie a bezpečie v štáte
- 5.) sú rešpektované ľudské a občianske práva a štát vytvára podmienky pre ich realizáciu
- 6.) existuje spoločenský súhlas = konsenzus, v ktorom sa prejavuje vôľa občanov
- 7.) mala by existovať všeobecná neosobná právna spravodlivosť
- 8.) ľudia majú právne vedomie a rešpektujú ho

Ochranu zákonnosti u nás zabezpečujú:

- 1.) súdy
- 2.) prokuratúra
- 3.) notárstvo
- 4.) advokácia
- 5.) zbor nápravnej výchovy

Súdy a sústava súdov je jednotná a tvoria ju:

- 1.) trestné
- 2.) civilné
- 3.) obchodné
- 4.) správne súdy

Súdy zaujímajú v sústave justičných orgánov popredné miesto. Sú to aj orgány štátnej moci, ktoré prerokovávajú spory, rozsudkom rozhodujú o vine a nevine a o ukladaní trestov. Úlohou súdov je poskytovať **ochranu občanom, organizáciám štátu**. Súdy chránia politické, osobné, rodinné, pracovné, majetkové a iné práva a záujmy občanov, ktoré sú zaručené zákonom. Súdy všetkých stupňov rozhodujú v senátoch (3-5 členovia), o niektorých veciach menšieho spoločenského významu môže rozhodovať aj jediný sudca – samosudca (na úrovni okresného súdu, môže rozhodnúť aj bez našej neprítomnosti). Senáty okresných a krajských súdov sa skladajú zo sudcov z povolania a z prísediach. Všetkých sudcov volia zákonodarné orgány. Sudcovia z povolania sa volia doživotne. V senátoch je predseda senátu a 4 prísediaci (2 sudcovia z povolania + 2 sudcovia z ľudu). Predsedu a podpredsedu Najvyššieho súdu vymenováva prezident republiky na päť rokov. Na Ústavnom súde je 13 sudcov, ktorých vymenováva prezident z 26 sudcov, ktorí sú navrhnutí NR SR na dobu 12 rokov. Sudcom sa môže stať bezúhonný občan nad 30 rokov s vysokoškolským právnickým vzdelaním a po absolvovaní justičnej skúšky.

Na súde vystupujú:

- 1.) **obžaloba** – žalobca = prokurátor zastupujúci štát, vypracúva a prednáša žalobu
- 2.) **obhajoba** – obhajca = advokát zastupujúci záujmy obžalovaného

Sústavu súdov v SR tvorí:

- 1.) Najvyšší súd SR v BA – zaoberá sa kriminálnou činnosťou a vážnymi prípadmi
- 2.) Krajské súdy SR
- 3.) Okresné súdy SR
- 4.) Ústavný súd SR v KE
- 5.) Vojenský súd SR
- 6.) Špeciálny súd v BB – priamo podlieha Najvyššiemu súdu

Zásady sudcov:

- 1.) nezávislosť sudcov (od politickej strany)
- 2.) voliteľnosť a odvolateľnosť sudcov - dosadzuje ich prezident republiky, niektorých doživotne na návrh vlády. Odvolávajú sa, ak urobí trestný čin (aj mierny), ktorý je v rozpore s vykonávaním jeho profesie, alebo kvôli veku
- 3.) rovnosť občanov pred zákonom → pred súdom (poslanecká imunita)

- 4.) právo obvineného na obhajcu
- 5.) verejnosť
- 6.) ústnosť

Druhy trestov:

- 1.) odňatie slobody (do výšky 15 rokov, výnimočne do 25 rokov/doživotie)
- 2.) strata čestných titulov a vyznamenaní
- 3.) strata vojenskej hodnosti
- 4.) zákaz činnosti (lekár, sudca, ...)
- 5.) prepadnutie majetku
- 6.) peňažný trest
- 7.) prepadnutie vecí
- 8.) vyhostenie – týka sa cudzincov
- 9.) zákaz pobytu

Notárstvo je upravené **Notársky poriadkom** z r. 1992 – je to verejný úrad, ktorý vykonáva verejnú činnosť charakteru verejnej správy. Notár je štátom určený a splnomocnený právnik, ktorý vykonáva notársku činnosť podľa notárskeho poriadku, že koná nezávisle, nestranne, je viazaný ústavou a zákonmi. Ako verejný orgán rieši veci nesporej povahy/charakteru. Notára vymenováva minister spravodlivosti na návrh Notárskej komory. Notár musí byť zapísaný v notárskej zápisnici, musí mať 5 rokov vysokej školy- právo, právna prax 5 rokov. (z toho 2 roky v notárstve), treba zložiť notársku skúšku, bezúhonnosť. Bude mať vlastnú pečiatku.

Úlohy:

- 1.) spisuje a vydáva listiny o právnych úkonoch (predaj auta, nehnuteľnosti) - overenie podpisov, dokument overený notárom nadobúda právnu silu
- 2.) osvedčuje významné skutočnosti, overuje to, čo sa v skutočnosti naozaj stalo
- 3.) vydáva osvedčenie o právnych dokumentoch- overovanie vysvedčení, pasom, OP, ...
- 4.) poskytuje poradenskú činnosť - dáva právnické rady
- 5.) môže vykonávať správu majetku, prijímať listiny, peniaze do úschovy

Advokácia je osobné povolanie (*lat. advocatus = ten, kto je privolaný, aby poskytol radu, alebo právnu pomoc*).

Advokátom je ten, kto je zapísaný v zozname advokátov, ktorý vedie Slovenská advokátske komora v BA.

Podmienky:

- 1.) vysoká škola – právo
- 2.) 5-ročná prax, z toho 3 roky v advokátskej kancelárii
- 3.) advokátska skúška
- 4.) bezúhonnosť
- 5.) spôsobilosť

Úlohy:

- 1.) zastupovanie občanov pri súdoch
- 2.) poradná činnosť
- 3.) zastupovanie právnických a fyzických osôb pri rokovaniach

Prokuratúra (*lat. cura = kurátor*) je štátne zastupiteľstvo – sústava samostatných nezávislých štátnych orgánov, ktorých úlohou je chrániť práva a záujmy fyzických a právnických osôb a štátu. Jej úlohy upravuje **Zákon o prokuratúre** z r. 1996:

- 1.) verejný žalobca v trestnom stíhaní osôb podozrivých zo spáchania trestných činov
- 2.) dozor nad dodržiavaním zákonov
- 3.) dozor na miestach, kde sa vykonáva väzba a dozor na ochranným liečením
- 4.) dozor pri dodržiavaní zákonov pri rozhodnutiach orgánov štátnej správy
- 5.) zastupuje štát ako vlastníka v konaní pre súdom
- 6.) upozorňuje na nedostatky v legislatíve
- 7.) vysvetľuje znenie zákonov

Policajný zbor SR je ozbrojeným bezpečnostným zborom ktorý plní úlohu vo veciach vnútorného poriadku a bezpečnosti. Jeho činnosť kontroluje NR SR a vláda. Vo svojej činnosti sa riadi zákonom NR SR o policajnom zbore (1993). Plní tieto úlohy:

- 1.) chráni život a bezpečnosť osôb a majetku (osobnú bezpečnosť určených osôb a ochranu určených subjektov)
- 2.) odhaľuje trestné činy a zisťuje ich páchatel'ov
- 3.) vedie boj proti terorizmu
- 4.) zabezpečuje ochranu štátnych hraníc

- 5.) dohliada na bezpečnosť a plynulosť cestnej premávky
- 6.) vykonáva pátranie po osobách, pátranie po veciach.

Policajný zbor SR tvorí:

- 1.) služba kriminálnej polície
- 2.) služby poriadkovej polície
- 3.) služby dopravnej polície
- 4.) služby ochrany objektov
- 5.) služby cudzineckej polície
- 6.) služby hraničnej polície
- 7.) služby osobitného určenia
- 8.) úrad vyšetovania – samostatná organizačná súčasť PZ. Funkciu vyšetrovateľa môže plniť iba príslušník PZ starší ako 24 rokov, ktorý má VŠ právnické vzdelanie a ako čakatel vykonal záverečnú vyšetrovateľskú skúšku. Útvary PZ zriaďuje minister vnútra, celkový početný stav PZ určuje vláda.

Oprávnenia policajta:

- požadovať potrebné vysvetlenie, ktoré môže prispieť k objasneniu skutočností
- požadovať preukázanie totožnosti
- oprávnenie na zaistenie osoby (cudzincina, predbežné zaistenie veci), odňať zbraň
- oprávnenie na zastavenie a prehliadku dopravného prostriedku
- oprávnenie pri zaistení bezpečnosti civilnej leteckej dopravy
- oprávnenie pri zaistení bezpečnosti určených osôb
- uzatvoriť verejne prístupné miesta
- otvoriť byt ak je ohrozený život, zdravie osoby, či hrozí závažná škoda

Donucovacie prostriedky policajtov:

- hmaty, chvaty, údery a kopy sebaobrany
- prostriedky na prekonanie odporu a odvrátenie útoku
- putá, zbraň, služobný pes
- špeciálna vodná striekačka
- zásahová výbuška
- úder strelnou zbraňou, hrozba zbraňou
- varovný vystrel do vzduchu
- technické prostriedky na zabránenie odjazdu dopravného prostriedku (zastavovací pas)

Zaistenie osoby nesmie trvať viac ako 24 hodín, zaistenie cudzincina - 30 dní, zaistenie veci - 60 dní.

Zbor nápravnej výchovy – výkon väzby, práva a povinnosti osôb vzatých do väzby upravuje zákon o výkone väzby. Väzba sa vykonáva v ústavoch na výkon väzby v 3 nápravno-výchovných skupinách:

- 1.) 1.nápravno-výchovná skupina – tí, ktorí ešte neboli trestaní alebo za posledných 10 rokov majú čistý trestný register
- 2.) 2.nápravno-výchovná skupina – raz trestaní
- 3.) 3.nápravno-výchovná skupina – recidivisti, opakovaní ťažkí zločinci, sem sú umiestňované osoby, ktoré sa previnili proti republike (únos lietadla, vlastizrada, ...)

Stráženie zabezpečuje zbor väzenskej a justičnej stráže. Kontrolu v ústavoch vykonávajú:

- 1.) orgány NR SR
- 2.) minister spravodlivosti a ním poverené osoby
- 3.) generálny riaditeľ zboru a ním poverené osoby
- 4.) prokuratúra

Pofahčujúce okolnosti:

- silné citové rozrušenie
- nedostatok vedomostí alebo skúseností
- spojenosť s chorobou
- príliš mladý alebo príliš starý, ak táto skutočnosť mala vplyv na jeho rozumovú alebo vôľovú spôsobilosť
- tlak odkázanosti alebo podriadenosti
- hrozba alebo nátlak
- núdza, tiesnivé osobné alebo rodinné okolnosti, kt. si sám nespôsobil

- trestný čin spáchaný pri odvracaní útoku alebo nebezpečenstva
- predtým viedol riadny život
- dobrovoľné nahradenie škody, pričinenie sa o odvrátenie následkov
- oznámenie, priznanie sa a úprimné oľutovanie
- napomáhanie pri objasňovaní
- prispenie k odhaleniu organizovanej, zločineckej alebo teroristickej skupiny

Príťažujúce okolnosti:

- obzvlášť zavrhnutiahodná pohnútka
- pomsta inému za to, že si plnil povinnosti vyplývajúce zo zákona (proti vychovávateľovi, učiteľovi...)
- úmyselné zmanenie alebo sťaženie uplatnenia základných práv a slobôd
- spáchanie trestného činu za živeľnej pohromy alebo inej mimoriadnej udalosti
- čin spáchaný verejne
- organizátor
- zneužitie osoby, ktorá nie je trestne zodpovedná
- zneužitie mladistvej osoby
- predchádzajúce odsúdenie za trestný čin

c) elasticita dopytu

Elasticita dopytu je pružnosť, citlivosť, reakcia kupujúcich alebo spotrebiteľov na zmenu ceny, yjadruje sa koeficientom dopytu, pomerom množstva k jeho cene. Elasticitu dopytu vypočítame tak, že zmenu objemu D daného T delíme relatívnou zmenou jeho ceny. Môže existovať:

- 1.) elastický dopyt
- 2.) neelastický dopyt
- 3.) jednotková elasticita
- 4.) nulová elasticita
- 5.) nekonečná elasticita
- 6.) krížová elasticita

- 1.) **ELASTICKÝ DOPYT = $ED > 1$** – ak sa zníži cena T o 1%, dopyt po T vzrastie o 5% – reaguje rýchlejšie ako klesá cena T
- 2.) **NEELASTICKÝ DOPYT = $ED < 1$** – ak sa zníži cena T o 5% (10%) dopyt po T vzrastie o 1% (5%). Cena rýchlejšie klesá a dopyt pomalšie reaguje
- 3.) **JEDNOTKOVÁ ELASTICITA (proporcionálna, vyvážená) = $ED = 1$** – ak cena T klesne o 10% dopyt po T vzrastie o 10%
- 4.) **NULOVÁ ELASTICITA = $ED = 0$** – nereagujeme na zmenu (zmena ceny soli, korenia, ...)
- 5.) **NEKONEČNÁ ELASTICITA = $ED = \infty$** - nie je vyvolaná cenami, ale *pseudopotrebmami*, sme závislí na alkohole, cigaretách, liekoch, ...
- 6.) **KRÍŽOVÁ ELASTICITA** – vyjadruje, že ak sa zvýši cena 1 tovaru, následne to vyvolá dopyt po inom substitučnom tovare → *substitučný efekt*

Činitele, ktoré ovplyvňujú elasticitu dopytu:

- 1.) význam daného tovaru v hierarchii našich potrieb (chlieb, mlieko, ...)
- 2.) podiel výdavkov v rozpočte rodiny na daný tovar
- 3.) preferencie – záľuby, móda
- 4.) možnosť nahradiť nový tovar substitútmi
- 5.) dĺžka časového obdobia pri používaní daného tovaru

Výnimky pri elasticite dopytu:

- 1.) Giffenov paradox – týka sa spotrebných tovarov. Pri zvyšovaní cien aj tak rastie dopyt po danom tovare (chlieb, mlieko, ...)
- 2.) Weblenov efekt – týka sa luxusných tovarov, ktorých cena aj keď sa znižuje dopyt nevzrastá (parfémy, kožuchy, ...)

